

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ЧЕТВЪРТО ОТДЕЛЕНИЕ

ГОРАНОВА-КАРАЕНЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 12739/05)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

8 март 2011 г.

ВЛЯЗЛО В СИЛА

08/06/2011 г.

Решението е влязло в сила съгласно член 44 § 2 от Конвенцията. Може да претърпи редакционни промени.

По делото на Горанова-Караенева срещу България,
Европейският съд по правата на човека (Четвърто отделение),
заседаващ като камера в състав:

Никола Браца (Nicolas Bratza), *председател*,
Лех Гарлицки (Lech Garlicki),
Лиляна Мийович (Ljiljana Mijović),
Свер Ерик Йебенс (Sverre Erik Jebens),
Здравка Калайджиева,
Небойша Вучинич (Nebojša Vučinić),
Винсент А. де Гаетано (Vincent A. De Gaetano), *съдии*,
и Лорънс Ърли (Lawrence Early), *секретар на Отделението*,
след проведено закрито заседание на 15 февруари 2011 г.,
постанови следното решение, прието на същата дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (№ 12739/05) срещу Република България, подадена на 22 март 2005 г. пред Съда на основание член 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (наричана по-нататък „Конвенцията“) от българската гражданка г-жа Копринка Петкова Горанова-Караенева (наричана по-нататък „жалбоподателка“).

2. Жалбоподателката се представлява от г-н М. Екимджиев и г-ца К. Бончева – адвокати, практикуващи в Пловдив. Българското правителство (наричано по-нататък „правителството“) се представлява от своя агент – г-ца М. Коцева от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателката твърди по-конкретно, че е била подложена на наблюдение с използване на специални разузнавателни средства („СРС“) в нарушение на изискванията на член 8 от Конвенцията и че не е разполагала с ефикасни средства за правна защита в това отношение.

4. На 10 септември 2009 г. председателят на Пето отделение решава да се изпрати уведомление до правителството за оплакванията досежно наблюдението с използване на специални разузнавателни средства и твърдяната липса на ефикасни вътрешноправни средства в това отношение. Решено е също Съдът да се произнесе едновременно по допустимостта и съществуването на жалбата (член 29 § 1 от Конвенцията).

5. По-късно жалбата е разпределена на Четвърто отделение след реструктурирането на отделенията на Съда на 1 февруари 2011 г.

ИЗЛОЖЕНИЕ НА ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

6. Жалбоподателката е родена през 1952 г. и живее в Монтана. Към момента на настъпване на фактите по делото работи като специалист невролог в Окръжна болница – Монтана (МБАЛ АД) и понякога е назначавана или призовавана като вещо лице от районния и окръжния съдилища за изготвяне на съдебно-медицински експертизи по конкретни дела.

7. На 9 януари 2001 г. в полицията в Монтана (РДВР) е подадена жалба, че жалбоподателката, в качеството си на вещо лице, назначено от Окръжен съд Монтана да изготви съдебно-медицинска експертиза във връзка със заведено от г-жа А.Г. гражданско дело срещу предприятието, в което работела, поискала от г-жа А.Г. пари, за да изготви експертиза в нейна полза и в подкрепа на иска ѝ. На следващия ден – 10 януари 2001 г., полицията подава искане до Монтанския окръжен съд за разрешение за използване на специални разузнавателни средства, за да монтират подслушвателни устройства в кабинета на жалбоподателката в болницата и в частния ѝ кабинет и да бележат със специално вещество банкноти, които г-жа А.Г. да предаде на жалбоподателката. На 10 януари 2001 г. председателят на съда в изпълнение на правомощията си по член 15 от Закона за специалните разузнавателни средства от 1997 г. („ЗСРС“) (вж. параграф 22 по-долу) издава разрешение, в което се уточнява, че продължителността на наблюдението с използване на СРС не трябва да надвишава 30 дни. В разрешението не се посочват името на жалбоподателката и номерът на искането за използване на СРС. И на искането, и на разрешението обаче е посочен номерът, под който искането е заведено в съда. На 11 януари 2001 г. РДВР Монтана уведомява по телефона главния секретар на МВР за полученото разрешение и същия ден в 18:30 часа са получени указания от него за започване на техническа операция по наблюдение с използване на СРС. На следващия ден – 12 януари 2001 г., министърът на вътрешните работи също дава писмено разпореждане за прилагане на специални разузнавателни средства.

8. Тогава оперативно-техническите служби на Министерството на вътрешните работи монтират подслушвателните технически средства. Около 15 часа на 15 януари 2001 г. г-жа А.Г. се среща с жалбоподателката отначало пред, а след това и вътре в частния ѝ кабинет. Разговорът им е записан със СРС. Г-жа А.Г. дава на жалбоподателката две банкноти, предварително обработени от полицията със специално химическо вещество, което флуоресцира при облъчване с ултравиолетови лъчи. Веднага след това оперативната група при РДВР Монтана извършва претърсване на помещенията. Двете банкноти са намерени в дамската

чанта на жалбоподателката и иззети. По-късно са подложени на химическо и хроматографско изследване от експерт на МВР.

9. В същия ден – 15 януари 2001 г., Районна прокуратура Монтана повдига на жалбоподателката обвинение за вземане на подкуп.

10. На 7 февруари 2001 г. тримата служители от оперативно-техническите служби на МВР, извършили наблюдението, изготвят протокол с текстово възпроизвеждане на съдържанието на направения от тях на 15 януари 2001 г. звукозапис. В протокола се посочва, че записването е започнало в 14:30 часа, но не се споменава крайният час на звукозаписа. Служителите изготвят и копие на звукозаписа от оригиналната на друга касета. Едно копие от протокола заедно с първата касета е изпратено на Монтанския окръжен съд. Второто копие от протокола и другата касета са изпратени на РДВР Монтана.

11. На 21 май 2002 г. органите на прокуратурата внасят в Районен съд Монтана обвинителен акт срещу жалбоподателката. На 17 юни 2002 г. съдията докладчик от Монтанския районен съд насрочва делото за разглеждане. На първото съдебно заседание, проведено на 17 октомври 2002 г., съдът отбелязва, че обвинителният акт е съставен в отклонение от изискванията на НПК и връща делото на прокуратурата.

12. На 27 декември 2002 г. Районна прокуратура Монтана внася повторно обвинителния акт.

13. На 9 февруари 2003 г. съдията докладчик от Монтанския районен съд насрочва делото за разглеждане. Проведени са заседания на 27 март и 5 юни 2003 г. На втората дата съдът отбелязва, че в резултат от влязлото междуременно в сила изменение и допълнение на НПК (от 1974 г.) делата за подкуп са подсъдни на окръжния съд като първа инстанция. Затова прекратява производството и изпраща делото на Окръжна прокуратура Монтана.

14. След влизането в сила на поредно допълнение на НПК, което предвижда неприключените наказателни дела да се довършват по старите правила за подсъдност от съдилищата, в които са образувани, на 25 юни 2003 г. Окръжна прокуратура Монтана връща делото на Районен съд Монтана. На 21 юли 2003 г. съдът решава да възобнови гледането на делото. Проведени са заседания на 16 октомври и 10 ноември 2003 г. Жалбоподателката има възможност да се запознае с доказателствените средства, изготвени с подслушвателното СРС и да чуе звукозаписа, който е прослушан в съдебната зала. И на двете заседания защитата на жалбоподателката възразява срещу кредитирането на веществените доказателствени средства, изготвени с подслушвателно СРС, както и на други доказателства. Съдът отхвърля възраженията и решава да даде вяра на оспорваните веществени доказателства. В заключителната си реч адвокатката на жалбоподателката повтаря възраженията си, като отбелязва, че в разрешението за използване на СРС не се посочва номерът на искането и че в протокола за отразяване на текстовото

възпроизвеждане на звукозаписа не се посочва кога е приключило подслушването, което дава възможност протоколът да се манипулира и да се представят изречени от жалбоподателката фрази извън контекст.

15. С присъда от 10 ноември 2003 г. Районен съд Монтана признава жалбоподателката за виновна за квалифициран подкуп по член 305 във връзка с член 301 § 1 и член 302 от Наказателния кодекс (вж. параграф 33 по-долу). Осъжда я на три години лишаване от свобода с отлагане на изтърпяването и я лишава от правото да извършва експертна дейност като вещо лице пред съд за срок от три години. Съдът намира за установено, че вместо да прегледа г-жа А.Г. в болницата, тя я поканва в частния си кабинет и я изнудва да ѝ даде пари, за да изготви съдебно-медицинска експертиза в нейна полза.

16. Наред с други доказателства съдът установява фактическата обстановка по делото въз основа на свидетелските показания на г-жа А.Г. и съпруга ѝ, протокола за извършеното от полицията на 15 януари 2001 г. претърсване, обиск и изземване, веществените доказателствени средства, придобити с подслушвателното СРС в частния кабинет на жалбоподателката и две химически експертизи, изготвени от експерт на МВР, които показват, че жалбоподателката е докосвала белязаните банкноти, получени от г-жа А.Г.

17. Съдът анализира изчерпателно възраженията на жалбоподателката срещу кредитирането на различни доказателствени материали по делото. Приема се наред с други доводи, че непосочването от съдията, издал разрешението за използване на СРС, на регистрационния номер на искането за прилагане не е проблем, тъй като такова изискване не се въвежда нито в ЗСРС от 1997 г., нито в НПК от 1974 г. Неотразяването в протокола за текстово възпроизвеждане на звукозаписа на искането за прилагане на СРС, разрешението за използването му и разпореждането на министъра на вътрешните работи за прилагане на СРС или неуточняването в протокола кога е завършило записването със СРС също не е в нарушение на законовите изисквания, а спазеният от органите на МВР процесуален ред за осигуряването на разрешението и прилагането на СРС за звукозапис е правомерен. Протоколът за отразяване на съдържанието на звукозаписа съответства напълно на приложимите правила и няма индикации, че произнесени от жалбоподателката или от г-жа А.Г. фрази са извадени от контекст. И двете са чули записа в хода на съдебното следствие и са признали, че записаните гласове и фрази са техните. Експертизите по делото са изготвени при съблюдаване на съответните законови и регулаторни изисквания и няма основания за отвод на изготвили ги експерт. Експертното заключение е основано на наличието по ръцете на жалбоподателката и по двете банкноти на специално химическо вещество, продукт на Научноизследователския институт по криминалистика и криминология към МВР. Химическият

състав на веществото, което няма приложение в други сфери на живота, не подлежи на разгласяване.

18. На 24 ноември 2003 г. жалбоподателката обжалва осъдителната си присъда и наложеното ѝ наказание. Повтаря възраженията си срещу кредитирането на събраните с подслушвателно устройство веществени доказателства и твърди, че посочените от районния съд мотиви за отхвърляне на възраженията ѝ в това отношение са погрешни. Оспорва също отказа на експерта да разкрие точния химически състав на използваното за белязване на банкнотите вещество и твърди, че вещото лице може да се счита за предубедено или заинтересовано от изхода на делото лице, тъй като заема длъжност в научно-техническата лаборатория на РДВР Монтана – органа, поискал разрешението за прилагане на СРС срещу жалбоподателката и чиито служители са белязали банкнотите.

19. Монтанският окръжен съд разглежда въззивната жалба на 26 януари 2004 г., а на 2 февруари 2004 г. потвърждава осъдителната присъда на жалбоподателката, но намалява наложеното ѝ наказание на една година и шест месеца лишаване от свобода с отлагане на изтърпяването. В мотивите за решението си въззивният съд посочва между другото, че споделя изцяло подробните и изчерпателни мотиви на районния съд по отношение на неоснователността на възраженията на жалбоподателката срещу кредитирането на някои доказателствени средства. Съдът допълва, че непосочването от издалия разрешението съдия на номера на искането за използване на СРС не е достатъчно да опорочи и направи негодни веществените доказателства, събрани с подслушвателни СРС.

20. На 2 март 2004 г. жалбоподателката подава касационна жалба. Повтаря доводите си по отношение на веществените доказателствени средства, придобити с подслушвателни СРС и съдебно-химическата експертиза, и твърди, че окръжният съд не е посочил достатъчни основания за решението си и не е обсъдил изложени във въззивната жалба съществени доводи във връзка с неправомерното кредитиране на доказателствени средства.

21. Върховният касационен съд разглежда жалбата на 13 октомври 2004 г. и на 28 декември 2004 г. оставя обжалваното въззивно решение в сила (реш. № 644 от 28 декември 2004 г. по н. д. № 229/2004 г., ВКС, П н. о.). ВКС отбелязва, че доводите на жалбоподателката са същите, които са поддържани пред по-долните по степен съдилища. Фактът, че мотивите на окръжния съд не са били подробни и обстоятелствени, не представлява проблем предвид недвусмислено заявеното решение, че приема изцяло съображенията на районния съд поради тяхната правилност. Съдът приема също, че доказателствените материали срещу жалбоподателката са били правилно допуснати и преценени. Не са били допуснати съществени нарушения на ЗСРС от 1997 г. и НПК от 1974 г.

при изготвяне и използване на специалните разузнавателни средства. Жалбоподателката е била запозната изцяло със съдържанието на доказателствените материали, събрани със СРС, и не е оспорила идентичността на собствения си глас с този от звукозаписа. Използването на един и същи регистрационен номер в искането за прилагане на СРС и полученото от окръжния съд разрешение, както и неотразяването в протокола на крайния час на провеждане на процесуалното действие със СРС са технически пропуски, които не влияят съществено върху годността на събраните със СРС доказателства. Съдът допълва, че експертните отговарят на изискванията за обоснованост и пълнота, не са единственото доказателство, потвърждаващо вината на жалбоподателката и няма основания за отвод на експерта.

II. ОТНОСИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО

А. Използване на специални разузнавателни средства

22. Описание на относимите разпоредби на Конституцията от 1991 г., Наказателно-процесуалния кодекс от 1974 и от 2005 г., Закона за специалните разузнавателни средства от 1997 г., Закона за защита на класифицираната информация от 2002 г., съдебната практика на националните съдилища и други относими материали е представено в параграфи 7 – 50 на решението на Съда по делото *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България* (№ 62540/00, 28 юни 2007 г.).

23. Трябва по-конкретно да се спомене, че съгласно член 111в на НПК от 1974 г., за да бъдат използвани като доказателствен материал в наказателни дела, събраните със СРС вещественни доказателствени средства се изготвят в два екземпляра и единият от тях се предава запечатан на органа, дал разрешението, в срок от 24 часа от изготвянето им. Член 113а предвижда, че звукозаписите и другите доказателствени средства, изготвени във връзка с наказателни производства с изключение на тези по член 111в, се съхраняват отначало от съответните органи на МВР и след това се предоставят на органите на досъдебното производство и на съда.

24. Член 111 § 5 от НПК (от 1974 г.) предвижда, че при образуване на наказателно производство събраните със СРС материали се прилагат към делото. Член 31 § 2 от ЗСРС от 1997 г. предвижда, че след образуване на досъдебното производство веществените доказателствени средства се съхраняват от съответните органи на съдебната власт.

25. След решението на Съда по делото *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България* (посочено по-горе) на 14 октомври 2008 г. правителството внася в Народното

събрание законопроект за изменение и допълнение на Закона за специалните разузнавателни средства от 1997 г. В обяснителните бележки към законопроекта се визират горепосоченото решение и нуждата да бъде приведен ЗСРС в съответствие с изискванията на Конвенцията. Законът е приет на 15 декември и влиза в сила на 27 декември 2008 г. Наред с множество други промени със закона за изменение и допълнение се създава Национално бюро за контрол на специалните разузнавателни средства – независим орган, чиято задача е да осъществява контрол и наблюдение на службите, оправомощени да използват такива средства.

26. На 22 октомври 2009 г. Народното събрание приема нови изменения и допълнения на ЗСРС, с които Бюрото се закрива и се създава нарочна подкомисия в Народното събрание, която поема функциите му. Тези промени влизат в сила на 10 ноември 2009 г.

Б. Правна уредба на съхраняването на веществените доказателства в съдилищата

27. Към момента на настъпване на фактите по делото и до ноември 2004 г. съхраняването на веществените доказателства в съдилищата е било уредено от Наредба № 28 от 20 март 1995 г. за функциите на служителите в помощните звена и канцелариите на районните, окръжните, военните и апелативните съдилища. Съгласно член 79 § 2 веществените доказателства и документите се предават на определен от председателя на съда служител, който удостоверява получаването им с подпис в книгата за веществените доказателства. Съгласно член 79 § 4 документите се запечатват в пликове, а на останалите веществени доказателства се прикачва картон. Член 80 § 2 предвижда, когато веществени доказателства или документи бъдат взети във връзка с разглеждане на дела, те да се връщат на служителя, комуто са предадени за пазене, веднага след като нуждата от тях отпадне. Веществените доказателства се изпращат само ако бъдат поискани от по-горния съд (член 80 § 3) и не могат да се използват за каквито и да било служебни или други недоказателствени цели (член 81 § 3). Правилното им съхранение и наличността им се проверява ежегодно от назначена от председателя на съда комисия, състояща се от съдия, административния секретар и един служител (член 81 § 1 и § 2). Свършените през текущата година дела и преписки се предават в архивата най-късно до края на юни следващата година (член 85 § 1). Внесените в архивата дела и други книжа се пазят в районните съдилища пет години, а в окръжните съдилища – десет години (член 91 § 1). Наказателните дела, по които присъдата не е приведена в изпълнение, се запазват в архивата до изтичането на давността за изпълнение на наказанието (член 91 § 4).

Наредбата не е съдържала специални правила за съхраняване на класифицираната информация.

28. Между ноември 2004 и февруари 2008 г. съхраняването на веществените доказателства в съдилищата е било уредено от Правилник за администрацията в районните, окръжните, административните, военните и апелативните съдилища, издаден от министъра на правосъдието. Между февруари 2008 г. и август 2009 г. материята е била уредена от подобен правилник, издаден от Висшия съдебен съвет, съгласувано с министъра на правосъдието, а след август 2009 г. – от подобен правилник, издаден от ВСС. Правилниците от 2008 и 2009 г. са съдържали подробни разпоредби относно начина за боравене от съдилищата с класифицираната информация.

В. Отговорност на държавата за вреди

29. Член 2 § 1 от Закона, чието първоначално наименование е Закон за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г., изменено на 12 юли 2006 г. на Закон за отговорността на държавата и общините за вреди (наричан по-нататък „Закона от 1988 г.“), предвижда отговорност за вредите, причинени на граждани от органите на дознанието, следствието, прокуратурата, съда и особените юрисдикции, в шест случая: незаконно задържане под стража, включително и като мярка за неотклонение; обвинение в извършване на престъпление или осъждане на наказание по НК, или налагане на административно наказание, ако образуваното наказателно производство бъде прекратено или ако лицето бъде оправдано, или административното наказание – отменено; прилагане от съда на принудително лечение или принудителни медицински мерки, или на административна мярка, когато те бъдат отменени поради липса на законно основание и изпълнение на наложено наказание над определения срок или размер.

30. На 10 март 2009 г. към член 2 § 1 е добавена нова точка 7. Тя предвижда, че държавата отговаря за вредите, причинени на граждани от разследващите органи, прокуратурата или съда, при незаконосъобразно използване на специални разузнавателни средства. Няма популяризирана съдебна практика по прилагането на тази разпоредба.

31. В съдебната си практика Върховният касационен съд и Върховният административен съд са приели, че уреждащите отговорността разпоредби на Закона от 1988 г., в това число прибавените след първоначалното приемане и влизане на закона в сила, предоставят на засегнатите лица материално право да претендират имуществени и неимуществени вреди и нямат обратно действие (реш. № 63 от 21 февруари 1997 г. по гр. д. № 2180/ 1996 г., ВС; реш. № 529 от 17 юли 2001 г. по гр. д. № 24/2001 г., ВКС; опр. № 9134 от 3 октомври

2007 г. по адм. д. № 8175/2007 г., ВАС, III о.; опр. № 1046 от 6 август 2009 г. по гр. д. № 635/2009 г., ВКС, III г. о.; опр. № 1047 от 7 август 2009 г. по гр. д. № 738/2009 г., ВКС, III г. о.; реш. № 335 от 31 май 2010 г. по гр. д. № 840/2009 г., ВКС, III г. о.; реш. № 329 от 4 юни 2010 г. по гр. д. № 883/2009 г., ВКС, IV г. о.).

32. Параграф 1 от преходните и заключителни разпоредби на Закона от 1988 г. предвижда, че за неуредените в закона въпроси се прилагат разпоредбите на гражданските и трудовите закони. Член 110 от Закона за задълженията и договорите от 1951 г., който е приложим и за иски по Закона от 1988 г. (тълк. реш. № 3 от 22 април 2005 г. по т. гр. д. № 3/2004 г., ОСГК на ВКС; реш. № 7768 от 10 юни 2010 г. по адм. д. № 14132/2009 г., ВАС, III о.), предвижда, че всички вземания за непозволено увреждане се погасяват с изтичане на петгодишна давност.

Г. Отноsimи разпоредби на Наказателния кодекс

1. Престъплението, за което е осъдена жалбоподателката

33. Член 305 във връзка с член 301 § 1 от Наказателния кодекс от 1968 г. в редакцията си към разглеждания период квалифицира като престъпление, наказуемо с лишаване от свобода за срок от една до шест години, искането или приемането от нещо лице, назначено от съд, на дар или каквато и да е облага, която не му се следва, за да извърши или да не извърши действие по служба. Ако онзи, който получава подкупа, изнуди даващото подкупа лице, с цел да си осигури получаването му, посредством злоупотреба със служебното положение при неплащане, деянието се наказва с лишаване от свобода за срок от три до десет години (член 302 § 2 и точка (а)).

2. Престъпления във връзка с използване на СРС

34. Член 145а § 1 от НК, добавен през 1997 г., квалифицира като престъпление използването на информация, събрана чрез използване на специални разузнавателни средства, извън нейното предназначение за опазване на националната сигурност или за целите на наказателното производство. Член 145а § 2 предвижда по-тежко наказание, когато деянието е извършено от длъжностно лице, което е придобило информацията или тя му е станала известна в кръга на неговата служба.

35. Член 284в от НК, добавен през 2009 г., инкриминира действията на длъжностно лице, което противозаконно разреши или разпореда да се използват специални разузнавателни средства, или ги прилага, или съхранява информация, получена чрез тях.

36. Член 287а от НК, добавен през 1997 г., квалифицира като престъпление (а) изготвянето на неистински технически записи; (б) преправянето на такива записи; (в) събирането или подреждането на

данните от записа и по този начин създаването на невярна представа за съответното обстоятелство; (г) използването на подправени технически записи или (д) неправомерното използване на информацията, придобита със специални разузнавателни средства, ако деянията са извършени с цел да се заблуди орган на съдебната власт.

ПРАВЕН АНАЛИЗ НА ФАКТИТЕ

I. ПО ОТНОШЕНИЕ НА ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

37. Жалбоподателката се оплаква, че подслушването на разговорите ѝ във връзка с наказателното производство срещу нея е извършено в нарушение на член 8 от Конвенцията, който в относимата си част предвижда:

“1. Всеки има право на неприкосновеност на личния ... си живот, на жилището си и на тайната на кореспонденцията си.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.”

A. Становища на страните

38. Правителството изтъква, че настоящото дело се различава от посоченото по-горе дело *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България*. То се отличава по това, че наблюдението на жалбоподателката с използване на специални разузнавателни средства не е било опорочено от нередности и че въз основа на него тя е била осъдена впоследствие за подкуп. Записването на разговорите ѝ е било законосъобразно и е било извършено съгласно разрешение, издадено от председателя на окръжен съд. Тя е узнала за наблюдението с използване на СРС, когато се е запознала с материалите по наказателното дело срещу нея и е имала възможност да оспори автентичността на звукозаписа и да посочи нередности, които може да са опорочили техническата операция. Макар да няма данни дали извършилите техническата операция служители са уведомили председателя на окръжния съд при преустановяване използването на СРС, от констативния протокол за текстово възпроизвеждане на съдържанието на записа е видно, че те са отбелязали впоследствие, че

записването е започнало в 9 часа на 7 февруари 2001 г. и е приключило същия ден в 14 часа поради постигане на предвидената цел. Случаят е съпоставим с този от делото *Люди срещу Швейцария (Ludi v. Switzerland)*, 15 юни 1992 г. серия А № 238). Освен това не бива да се пропускат най-новите изменения и допълнения на ЗСРС от 1997 г. и ЗОДОВ от 1988 г. По-конкретно новата точка 7 в член 2 § 1 от Закона от 1988 г. дава възможност да се предявяват иски за обезщетение за вреди от незаконосъобразно подслушване на разговори със СРС.

39. Жалбоподателката изтъква, че законовите разпоредби, послужили като основание за прилагане на СРС спрямо нея, не са достатъчно предвидими. ЗСРС от 1997 г. не изброява достатъчно изчерпателно в какви случаи органите на наказателното преследване могат да прибегват до такива мерки, възлага контрола върху придобитата с тези средства информация единствено на министъра на вътрешните работи, не предвижда последващ (*ex post facto*) контрол от страна на съдията, издал разрешението за използване на СРС, и не дава възможност на засегнатите лица да узнаят дали наблюдението със СРС действително е било преустановено. Освен това при прилагането на мерки за наблюдение с използване на СРС спрямо жалбоподателката, съответните органи не са спазили някои процесуални изисквания, предвидени в ЗСРС и в НПК от 1974 г.: в разрешението за използване на СРС не е посочен номерът на искането или името на жалбоподателката, а в протокола за отразяване на съдържанието на звукозаписа не се посочват искането, разрешението или разпореждането на министъра на вътрешните работи за започване на операцията за прилагане на СРС.

40. Жалбоподателката посочва още, че е била подложена на наблюдение със СРС през 2001 г, далеч преди законодателните промени от 2008 и 2009 г., въз основа на разпоредби, чиито недостатъци Съдът е установил в решението си по посоченото по-горе дело *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България*. Отбелязаната в това решение липса на достатъчни гаранции се доказва от факта, че не е ясно кой, кога и колко подробно е информирал по телефона главния секретар на МВР за техническата операция по прилагане на СРС. Тази липса на гаранции не е била изправена с приемането на законодателни поправки през 2008 и 2009 г. Тези поправки не са предвидили решение за случаите, в които прибегването до наблюдение със СРС е формално законно, но неоправдано. Създаването на специална парламентарна комисия, която да осъществява контрол върху прилагането на такива мерки, не е било достатъчно, тъй като законът не определя изчерпателно начина, по който комисията трябва да изпълнява задачата си и не я задължава да го прави. Не е реалистично да се вярва, че петимата членове на комисията ще могат да осъществяват контрол върху всичките около десет хиляди случая годишно, в които се прилагат такива мерки за наблюдение със

СРС. Парадоксално е, че законодателните промени са довели в действителност до намаляване на контрола върху прилагането на мерки за наблюдение с използване на СРС. Измененията и допълненията на ЗСРС от 2008 година са предвиждали създаването на специален орган – Национално бюро за контрол на специалните разузнавателни средства. Но преди още да започне работа, то е било закрито със законодателните промени от 2009 г. и заменено със специалната парламентарна комисия. Членовете на комисията вече са избрани, но не са започнали работа. Така дори минималната степен на контрол, упражняван от министъра на вътрешните работи преди законодателните промени от 2008 г., вече не съществува и не е заменен от работещ механизъм. В нарушение на задължението си съгласно член 46 § 1 от Конвенцията да изпълни окончателното решение по същество на Съда по делото *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България* (посочено по-горе) българската държава не е взела адекватни мерки за въвеждане на достатъчни гаранции срещу злоупотреби със СРС. Редица публикации в средствата за масово осведомяване съобщават за продължаваща прекомерна употреба на СРС и за съществуването на различни нередности и нарушения.

Б. Преценката на Съда

1. Допустимост

41. Доколкото позоваването на правителството на новата точка 7 в член 2 § 1 от Закона от 1988 г. (вж. параграфи 29 и 30 по-горе) може да се тълкува като възражение за неизчерпване на всички вътрешноправни средства за защита, Съдът отбелязва, че въпросът изчерпала ли е жалбоподателката вътрешноправните средства относно оплакването ѝ по член 8 е тясно свързан със съществуването на оплакването по член 13 за неналичие на такива средства за съдебна защита (вж. параграф 54 по-долу). Следователно възражението трябва да бъде приобщено към съществуването (вж. решенията по делата *Калоджеро Диана срещу Италия* (*Calogero Diana v. Italy*), 15 ноември 1996 г., § 25, *Доклади за присъди и решения* 1996-V и *Киров срещу България*, № 5182/02, § 34, 22 май 2008 г.).

42. Съдът счита също, че това оплакване не е явно необосновано по смисъла на член 35 § 3 (а) от Конвенцията и не е недопустимо на други основания. Следователно трябва да бъде обявено за допустимо.

2. По същество

(а) Приложно поле на делото

43. Съдът отбелязва най-напред, че за разлика от жалбоподателите по делото *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България* (посочено по-горе) жалбоподателката по настоящото дело не се оплаква по принцип за съществуването на законодателство, допускащо мерки за наблюдение с използване на СРС. Основанието за нейното оплакване, подадено на 22 март 2005 г., е конкретен случай на такова наблюдение, извършено през януари 2001 г. във връзка с наказателно производство, приключило през 2004 г. (вж. параграфи 8 и 21 по-горе и вж. за сравнение делото *Илия Стефанов срещу България*, № 65755/01, § 49, 22 май 2008 г.). При тези обстоятелства и като отбелязва, че задачата му обикновено не е да прави теоретичен (*in abstracto*) преглед на вътрешното право, а да определи дали начинът, по който това право е било приложено спрямо жалбоподателката, е породил нарушение на Конвенцията (вж. решението по делото *Кенеди срещу Обединеното кралство* (*Kennedy v. the United Kingdom*), № 26839/05, § 119, ЕСПЧ 2010-..., с последващи позовавания), Съдът не счита за необходимо или целесъобразно да разглежда в настоящия случай дали последващите промени в правото, като например законодателните поправки през 2008 и 2009 г., настъпили в резултат от горепосоченото му решение по делото *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България* (вж. параграфи 25 и 26 по-горе), отговарят на изискванията на член 8 (вж. решението по делото *П.Г. и Дж.Х. срещу Обединеното кралство* (*P.G. and J.H. v. the United Kingdom*), № 44787/98, § 63, ЕСПЧ 2001-IX).

(б) Имало ли е намеса?

44. Правителството не оспорва, че монтирането на подслушвателни устройства в кабинета на жалбоподателката в болницата и в частния ѝ кабинет и тайното записване на разговора ѝ с г-жа А.Г. представлява намеса в правата ѝ по член 8. Съдът не вижда причина да приеме различен извод (вж. решенията по делата *Хан срещу Обединеното кралство* (*Khan v. the United Kingdom*), № 35394/97, §§ 9, 10 и 25, ЕСПЧ 2000-V; *П.Г. и Дж.Х. срещу Обединеното кралство* (*P.G. and J.H. v. the United Kingdom*), посочено по-горе, §§ 12 и 37, и *Ветер срещу Франция* (*Vetter v. France*), № 59842/00, §§ 10 и 20, 31 май 2005 г.).

(в) Била ли е намесата оправдана?

45. Такава намеса поражда нарушение на член 8, освен ако не бъде доказано, че е „предвидена в закона“, следва една или повече от легитимните цели, определени в алинея 2 на член 8, и е „необходима в едно демократично общество“ за постигане на тези цели.

46. Намесата е била основана на Закона за специалните разузнавателни средства от 1997 г. и Наказателно-процесуалния кодекс от 1974 г. (вж. параграфи 7 и 22 по-горе). Съдът не е убеден, че заради визираните от жалбоподателката нередности – непосочването на регистрационния номер на искането за прилагане на СРС в съдебното разрешение за използването им и непосочването в протокола за отразяване на съдържанието на звукозаписа на искането, разрешението или разпореждането на министъра – с намесата са били нарушени изискванията на ЗСРС и НПК. Районният съд, гледал наказателното дело срещу жалбоподателката, изрично е разгледал този въпрос и е приел за установено, че техническата операция с използване на СРС спрямо жалбоподателката не е била незаконосъобразна (вж. параграф 17 по-горе, а в противоположния смисъл вж. решението по делото *Пери срещу Обединеното кралство* (*Perry v. the United Kingdom*), № 63737/00, § 47, ЕСПЧ 2003-IX (извадки)). Становището на решаващия съд по този въпрос е било потвърдено от въззивния и от Върховния касационен съд (вж. параграфи 19 и 21 по-горе). Тълкуването и прилагането на вътрешното право е задача преди всичко на националните съдилища (вж. решенията по делата *Крюслен срещу Франция* (*Kruslin v. France*), 24 април 1990 г., § 29, серия А № 176-А и *Хювиг срещу Франция* (*Huvig v. France*), 24 април 1990 г., § 28, серия А № 176-В). Макар че Съдът трябва да упражни известно право на контрол по този въпрос, тъй като неспазването на вътрешното право води до нарушение на член 8, обхватът на задачата му подлежи на ограничения, присъщи на субсидиарния характер на Конвенцията и той не може да подлага на съмнение или да оспорва начина, по който националните съдилища са изтъквали и приложили вътрешноправни разпоредби, освен в случаи на явно и грубо незачитане на закона и съдебен произвол (вж. делото *Вебер и Саравия срещу Германия* (*Weber and Saravia v. Germany*) (реш.), № 54934/00, § 90, ЕСПЧ 2006-XI). Съдът не счита, че решенията на националните съдилища в настоящия случай са били произволни и заключава съответно, че наблюдението на жалбоподателката със СРС е било законосъобразно от гледна точка на българското право.

47. Тогава остава въпросът дали намесата отговаря на останалите изисквания, произтичащи от фразата „предвидена в закона“. В решението си по делото *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България* Съдът е приел, че българското законодателство, уреждащо използването на СРС, в някои отношения отговаря, а в други отношения не изпълнява тези изисквания. В решението е прието, че законоустановената процедура за издаване на разрешения за прилагане на СРС, ако бъде съблюдавана стриктно, предлага достатъчна защита срещу произволно или безразборно подслушване и наблюдение със СРС (вж. посоченото по-горе решение по делото *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и*

Екимджиев срещу България, §§ 79 – 84). Съдът обаче установява и проблеми от: а) липсата на последващ контрол от независим орган за прилагането на мерките за наблюдение със СРС или дали придобитите с такива мерки материали се унищожават в законоустановения срок, ако прилагането не дава резултати; б) липсата на достатъчни гаранции, когато СРС се използват във връзка със защитата на националната сигурност, а не в контекста на наказателни производства; в) липсата на подзаконова нормативна уредба, конкретизираща достатъчно точно начина за подбор на материалите или процедурите за запазване на тяхната автентичност, цялост и поверителност, и реда за унищожаването им; г) липсата на независим орган, който да осъществява надзор и отчетност за функционирането на системата за използване на СРС; д) липсата на независим контрол върху използването на материали, попадащи извън обхвата на първоначалното искане до съда за прилагане на СРС и е) липсата на практика за уведомяване на засегнатите лица, дори когато уведомяването може да се осъществи, без да се застрашава целта на наблюдението със СРС (пак там, §§ 85 – 91).

48. Дори в настоящия случай, в който оплакването на жалбоподателката се основава на конкретен и безспорен случай на наблюдение със СРС, преценката на Съда дали законът, послужил като основание за прилагане на СРС, отговаря на изискванията на член 8, задължително предполага известна степен на обобщение (вж. посочените по-горе дела *Крюслен*, § 32 и *Хювиг*, § 31). Тази преценка обаче не може да е толкова общоприложима, колкото в посочените по-горе дела *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България* и *Кенеди*, които се отнасят до общи оплаквания за закона, разрешаващ тайно наблюдение със СРС и в които Съдът трябва по необходимост и по изключение от обичайния си подход (вж. посоченото по-горе дело на *Кенеди*, § 124) да направи изцяло теоретична преценка на такъв закон. Когато е сезиран с индивидуални жалби, Съдът трябва по правило да насочи вниманието си не върху закона като такъв, а върху начина, по който е бил приложен спрямо жалбоподателя в конкретните обстоятелства (вж., наред с други източници, решенията по делата *Зомерфелд срещу Германия* (*Sommerfeld v. Germany*) [ГК], № 31871/96, § 86, ЕСПЧ 2003-VIII и *Таске срещу Белгия* (*Taxquet v. Belgium*) [ГК], № 926/05, § 83 в края, 16 ноември 2010 г.).

49. В настоящия случай прилагането на СРС спрямо жалбоподателката е било осъществено в контекста на наказателно производство срещу нея, образувано след сигнал, че се е опитала да получи подкуп чрез изнудване посредством злоупотреба със служебното си положение – тежко престъпление, наказуемо с лишаване от свобода за срок до десет години (вж. параграф 33 по-горе). Няма индикации органите на наказателното преследване да са злоупотребили

с правомощията си в тази насока или да са действали в нарушение на закона, или наблюдението с използване на СРС да е имало други цели освен наказателното преследване на жалбоподателката. Техническата операция с прилагане на СРС е била насочена спрямо жалбоподателката, а не спрямо друго лице и е била осъществена по силата на съдебна заповед, издадена съгласно писмено искане, описващо подробно планираната операция по прилагане на СРС. Със заповедта операцията е била ограничена до тридесет дни. Придобитите с нея материали са били използвани впоследствие за търсене на наказателна отговорност от жалбоподателката (вж. параграфи 7 и 14 по-горе). Тя е била напълно запозната с използването на СРС, след като записът на разговора ѝ с г-жа А.Г. е бил прослушан в съдебната зала в хода на делото и е имала възможност да ги оспори по време на делото или при обжалването (вж. параграфи 14, 18 и 20 по-горе и, като пример за обратното, посоченото по-горе дело на *Киров*, §§ 12 – 16 и 44). Следователно изразената от Съда загриженост относно използването на СРС за защитата на националната сигурност, неразрешеното използване на СРС, липсата на практика за уведомяване на засегнатите лица, липсата на независим последващ контрол дали материалите се унищожават в законоустановения срок, ако прилагането на СРС не дава резултати, липсата на предпазни мерки за материалите, попадащи извън обхвата на първоначалното искане до съда, и липсата на ефективен механизъм за надзор на системата за използване на СРС (вж. делото *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България*, §§ 84, 85 и 87 – 91) не са относими към настоящото дело. Не съществува също проблем във връзка с липсата на независим орган, оправомощен да извършва проверка дали осигуряващите и прилагащи СРС оперативно-технически служби съблюдават съдебните разрешения за използването им, или дали достоверно възпроизвеждат оригиналните данни в писмения запис (пак там, § 85). Гледалите наказателното дело срещу жалбоподателката съдилища са извършили служебна проверка дали използването на СРС е било осъществено законосъобразно (вж. параграфи 17, 19 и 21 по-горе, а в противоположния смисъл вж. посоченото по-горе дело *Киров*, §§ 12 – 16 и 44). Първоинстанционният съд е разполагал с придобитите в резултат от използването на СРС материали и е имал възможност да провери дали са били достоверно възпроизведени в последващия констативен протокол за отразяване на съдържанието на звукозаписа (вж. параграфи 14 и 17 по-горе, а в противоположния смисъл вж. решенията по делата *Думитру Попеску срещу Румъния № 2 (Dumitru Popescu v. Romania)*, № 71525/01, §§ 78, 80 и 81, 26 април 2007 г. и *Киров*, посочено по-горе, §§ 12 – 16 и 44).

50. Следователно единственият оставащ въпрос е съществуването на подзаконова нормативна уредба, конкретизираща достатъчно точно

процедурите за съхраняване на автентичността, целостта и поверителността на придобитите със СРС материали, и реда за унищожаването им (вж. посочените по-горе дела *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България*, § 86 и *Киров*, § 45). За разлика обаче от прототипната ситуация в първите две дела и действително съществувалата ситуация във второто дело, в настоящия случай придобитите в резултат от техническата операция с прилагане на СРС срещу жалбоподателката материали са били използвани впоследствие като веществени доказателства по делото и затова са били съхранени като част от наказателното производство срещу нея.

51. Съдът отбелязва, че съществуват редица правила, уреждащи съхраняването от съдилищата на веществените доказателства по наказателни дела. Съгласно член 111в на НПК от 1974 г. събраните със СРС веществени доказателствени средства, които ще се използват като доказателствен материал, се изготвят в два екземпляра, единият от които се предава запечатан на съдията, издал разрешението за използване на СРС. Член 113а предвижда звукозаписите и другите доказателствени средства, изготвени във връзка с наказателни производства, да се съхраняват отначало от съответните органи на МВР, а след това да се предоставят на органите на досъдебното производство и на съдилищата (вж. параграф 23 по-горе). Член 111 § 5 от НПК (1974 г.) и член 31 § 2 от ЗСРС (1997 г.) предвиждат, че след образуване на досъдебното производство придобитите със СРС материали се прилагат към делото и се съхраняват от съответните органи на съдебната власт (вж. параграф 24 по-горе). Тогавашната подзаконова уредба за съхраняването на веществените доказателства в съдилищата, макар да не е предвиждала изрични разпоредби за боравене с класифицирана информация, е съдържала редица правила относно срока, съхранението, използването и унищожаването на материалите в съдебните преписки и достъпа до тях на трети лица, както и редица предпазни мерки за гарантиране на автентичността, целостта и поверителността на тези материали (вж. параграфи 27 и 28 по-горе). Жалбоподателката не твърди, че тези правила и предпазни мерки имат съществени недостатъци или че не са били спазени в нейния случай.

52. При тези обстоятелства Съдът е убеден, че намесата е била „предвидена в закона“ (вж. съответно посоченото по-горе решение по делото *П.Г. и Дж.Х. срещу Обединеното кралство*, §§ 47 и 48). Съдът отбелязва още, че жалбоподателката не се опитва да твърди, че намесата не е била наистина оправдана като необходима за предотвратяване на престъпление. Информацията е събрана и използвана при разследването и наказателното преследване на подозрение за подкуп. Не се установява правен спор относно пропорционалността. Мярката съответно е

оправдана по смисъла на член 8 § 2 като „необходима в едно демократично общество“ за посочената по-горе цел.

53. Следователно не е налице нарушение на член 8 от Конвенцията.

II. ПО ОТНОШЕНИЕ НА ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

54. Жалбоподателката се оплаква, че не е разполагала с ефикасни правни средства за защита относно оплакването ѝ по член 8. Позовава се на член 13 от Конвенцията, който предвижда следното:

„Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.“

55. Становищата на страните са обобщени в параграфи 38 – 40 по-горе.

56. Съдът счита, че това оплакване не е явно необосновано по смисъла на член 35 § 3 (а) от Конвенцията и не е недопустимо на други основания. Следователно трябва да бъде обявено за допустимо.

57. Член 13 гарантира наличието на национално равнище на правно средство за прилагане по същество на защитените от Конвенцията права и свободи във формата на правна защита, в която са обезпечени във вътрешния правен ред. Действието му следователно е да изисква осигуряване на вътрешноправно средство, даващо възможност на компетентния национален орган да разгледа съответното оплакване по Конвенцията по същество и да предостави подходящо удовлетворение (вж. посоченото по-горе дело на *Хан*, § 44). Действието му не се простира дотам да налага конкретна форма на правна защита, като на Високодоговарящите страни се предоставя свобода на преценка как да спазват задълженията си в това отношение (вж. решението по делото *Смит и Грейди срещу Обединеното кралство (Smith and Grady v. the United Kingdom)*, № 33985/96 и 33986/96, § 135, ЕСПЧ 1999-VI). В контекста на прилагането на СРС „ефикасно средство“ означава мярка за съдебна защита, която е възможно най-ефикасна, като се има предвид ограниченият обхват на възможностите за използването ѝ (вж. решението по делото *Клас и други срещу Германия (Klass and Others v. Germany)*, 6 септември 1978 г., § 69, серия А № 28). Освен това такова средство за правна защита се изисква само за оплаквания, които могат да се приемат за основателни и защитими (вж. наред с други източници посоченото по-горе дело на *Илия Стефанов*, § 56).

58. В настоящия случай националните съдилища, гледали наказателното дело срещу жалбоподателката, са анализирали твърденията ѝ, че наблюдението със СРС е било незаконосъобразно (вж. параграфи 17, 19 и 21 по-горе). Съдът също разгледа подробно дали то

изпълнява изискванията на член 8, преди да реши, че е така. Поради това Съдът е убеден, че оплакването на жалбоподателката в това отношение е защитимо и тя има право на ефикасно средство за правна защита.

59. Наказателните отделения на съдилищата, гледали делото, не са могли да осигурят такава мярка за съдебна защита. Макар да са имали компетентност и наистина да са анализирали дали използването на СРС е било извършено законосъобразно, те са разглеждали единствено законосъобразността на подслушването, доколкото тя би могла да повлияе на справедливостта на наказателното производство срещу жалбоподателката и на въпроса дали придобитите със СРС веществени доказателства могат да бъдат приети като доказателствени материали по делото. Освен това, дори ако този анализ би могъл да установи, че подслушването е било незаконосъобразно, такъв извод сам по себе си не би могъл да доведе до някакво удовлетворение за жалбоподателката (вж. посочените по-горе дела на *Хан*, § 44 в края и *П.Г. и Дж.Х. срещу Обединеното кралство*, § 86).

60. Съдът вече е приел за установено, че преди 2007 г. не са съществували възможности за лицата, подложени или подозиращи, че са подложени на наблюдение със СРС, да отстояват правата си (вж. посоченото по-горе дело *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България*, § 102).

61. По настоящото дело единствената възможност, предложена от правителството, е иск за обезщетение на вреди, предявен по новата точка 7 на член 2 § 1 от Закона от 1988 г., добавена през март 2009 г. (вж. параграфи 29 и 30 по-горе). Съдът обаче отбелязва, че тази разпоредба е влязла в сила много след като жалбоподателката е подала жалбата си пред Съда, докато преценката дали съществуват ефикасни вътрешноправни средства за защита обикновено се извършва съобразно с датата, на която жалбата е подадена в Съда (вж. като неотдавнашен пример делото *Демопулос и други срещу Турция (Demopoulos and Others v. Turkey)* (реш.), №№ 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04 и 21819/04, § 87, ЕСПЧ 2010-...).

62. Дори ако Съдът направи изключение от това правило въз основа на обстоятелството, че това се налага от конкретните обстоятелства по делото (пак там), Съдът не е убеден, че новата точка 7 може да осигури на жалбоподателката ефикасна правна защита и удовлетворение по две причини. Първо, българските съдилища изглежда последователно тълкуват допълненията към разпоредбите за отговорността на държавата в Закона от 1988 г. като предоставящи материални права и нямащи обратно действие (вж. параграф 31 по-горе). Затова е много малко вероятно да уважат иск за обезщетение във връзка със събития, настъпили повече от осем години преди влизането в сила на точка 7. Правителството не е посочило примери, навеждащи на обратния извод. Второ, дори да се допусне, че националните съдилища биха тълкували

точка 7 не като разпоредба, даваща ново материално право, а само като процесуална норма и така биха допуснали иски за обезщетение на вреди, настъпили преди влизането ѝ в сила, не може да се пренебрегне обстоятелството, че операцията по подслушването на жалбоподателката със СРС е била проведена през януари 2001 г., докато давностният срок за предявяване на иски по Закона от 1988 г. е пет години (вж. параграф 32 по-горе, а в противоположния смисъл вж. делата *Латак срещу Полша* (*Łatak v. Poland*, (реш.), № 52070/08, § 81, 12 октомври 2010 г. и *Ломински срещу Полша* (*Łomiński v. Poland*, (реш.), № 33502/09, § 72, 12 октомври 2010 г.)

63. Затова заключението на Съда е, че в конкретните обстоятелства по настоящото дело възможността за предявяване на иск за обезщетение на вреди по новата точка 7 на член 2 § 1 от Закона от 1988 г. не е ефикасно средство за съдебна защита.

64. Предвид това заключение Съдът не вижда причина да определя на теория дали тази възможност е ефикасна по принцип и по-конкретно за наблюдение със СРС, проведено след влизането ѝ в сила (вж. съответно решението по делото *Джангозов срещу България*, № 45950/99, § 52, 8 юли 2004 г.). Правителството не е посочило друга възможност за съдебна защита и на Съда не е известна такава.

65. Предвид горните съображения Съдът оставя без уважение възражението на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства и приема, че е налице нарушение на член 13 от Конвенцията.

III. ПО ОТНОШЕНИЕ НА ТВЪРДЕНИЯТА ЗА ДРУГИ НАРУШЕНИЯ НА КОНВЕНЦИЯТА

A. Справедливост на наказателното дело срещу жалбоподателката

66. Жалбоподателката се оплаква, че доводите ѝ във връзка с използването на СРС спрямо нея и неналичието на независимост на вещото лице не са били правилно обсъдени от съдилищата, гледали делото ѝ. Според нея тези аргументи са съществени, защото, ако бяха приети, биха довели до изключване на основните инкриминиращи доказателства от доказателствения материал срещу нея. Оплаква се още, че добитите със СРС веществени доказателствата са били опорочени от процесуални нередности. Пзовава се на член 6 § 1 от Конвенцията.

67. Съдът припомня, че член 6 § 1 задължава съдилищата да посочват мотиви за решенията си, но това не може да се разбира като задължение да се дава подробен отговор на всеки довод. Степента, до която това задължение е валидно, може да е различна в зависимост от естеството на съдебното решение. Необходимо е също да се имат предвид, наред с други съображения, разнообразието на становищата, представяни пред съдилищата от страните и съществуващите различия

във Високодоговарящите страни, що се отнася до законовите разпоредби, обичайните правила, правните становища и представянето и изготвянето на съдебни решения. Затова въпросът, дали даден съд не е изпълнил произтичащото от член 6 § 1 задължение за посочване на мотиви, може да се реши единствено в контекста на обстоятелствата по делото (вж. като неотдавнашен източник решението по делото *Гору срещу Гърция № 2* (*Gorou v. Greece (no. 2)*) [ГК], № 12686/03, § 37, ЕСПЧ 2009-...).

68. В настоящия случай Районният съд в Монтана е изпълнил задължението да изложи дължимите мотиви. Обсъдени са подробно и изчерпателно възраженията на жалбоподателката срещу включването в доказателствения материал на веществените доказателствени средства, придобити с използване на СРС, и експертизите относно банкнотите, които е получила от г-жа А.Г. (вж. параграф 17 по-горе). Фактът, че във въззивното производство Монтанският окръжен съд не е обсъдил същите въпроси толкова подробно, а е споделил изцяло мотивите на районния съд, не представлява проблем (вж. параграф 19 по-горе). Съгласно практиката на Съда, когато оставя без уважение въззивна жалба, въззивният (апелативният) съд може по принцип само да приеме мотивите и основанията за решението на по-долния по степен (решаващия) съд (вж. делата *Гарсия Руис срещу Испания* (*García Ruiz v. Spain*) [ГК], № 30544/96, § 26 в края, ЕСПЧ 1999-I и *Папон срещу Франция № 2* (*Paron v. France (no. 2)*) (реш.), № 54210/00, ЕСПЧ 2001-XII (извадки)). Освен това Върховният касационен съд впоследствие изрично е разгледал главните основания за подаване на възражение, изтъкнати от жалбоподателката (вж. параграф 21 по-горе).

69. Относно втората част на оплакването Съдът отбелязва, че макар член 6 да гарантира правото на справедливо гледане на делата, той не определя правила за допустимостта на доказателства. Очевидният въпрос следователно е не дали доказателствени средства, придобити незаконосъобразно или в нарушение на Конвенцията, е трябвало да бъдат допуснати или не, а дали производството като цяло е било справедливо, в това число и начинът на събиране на доказателствата. Това включва преглед и оценка на въпросната незаконосъобразност, а когато се касае за нарушение на друго защитено от Конвенцията право – и на естеството на установеното нарушение. Онова, което трябва да се вземе предвид, е дали жалбоподателката е имала възможност да оспори автентичността на веществените доказателствени средства и да възрази срещу използването им, дали качеството на доказателствените средства е достатъчно добро, което предполага разследване дали обстоятелствата, при които са придобити, могат да поставят под съмнение тяхната надежност или достоверност и дали се потвърждават от други доказателствени материали (вж. решенията по делата *Шенк срещу Швейцария* (*Schenk v. Switzerland*), 12 юли 1988 г., §§ 46 – 48,

серия А № 140; *Хан*, посочено по-горе, §§ 34 и 35; *П.Г. и Дж.Х. срещу Обединеното кралство*, посочено по-горе, §§ 76 and 77; *Алън срещу Обединеното кралство (Allan v. the United Kingdom)*, № 48539/99, §§ 42 и 43, ЕСПЧ 2002-IX; *Думитру Попеску*, посочено по-горе, § 106 и съвсем неотдавнашното дело на *Быков срещу Русия (Bykov v. Russia)* [ГК], № 4378/02, §§ 88 – 90, ЕСПЧ 2009-...).

70. В настоящия случай националните съдилища са установили, че монтирането и използването на подслушвателни устройства не противоречи на българското законодателство. Жалбоподателката е имала достатъчно добра възможност да атакува и автентичността, и използването на добитите с тези устройства веществени доказателства в състезателното производство по време на процеса и в мотивите по двете си жалби. Всички съдебни инстанции на национално равнище са разгледали възраженията ѝ в това отношение и са заключили въз основа на обосновка, която Съдът вече намери за достатъчна, че сочените от нея пропуски са само от техническо естество и не могат да поставят под съмнение годността на доказателствените материали срещу нея (вж. параграфи 16, 17, 19 и 21 по-горе). Освен това оспорваните звукозаписи не са били единственото доказателство, на което съдилищата са основали осъдителната присъда на жалбоподателката.

71. Следователно това оплакване е явно необосновано и трябва да бъде отхвърлено съгласно член 35 §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

Б. Продължителност на наказателното производство срещу жалбоподателката

72. Жалбоподателката се оплаква и по член 6 § 1 от Конвенцията, че продължителността на наказателното производство срещу нея е надвишила разумния срок.

73. Съдът отбелязва, че обвинението срещу жалбоподателката е било повдигнато на 15 януари 2001 г. (вж. параграф 9 по-горе). Окончателното решение относно основателността на наказателното обвинение срещу нея е взел Върховният касационен съд на 28 декември 2004 г. (вж. параграф 21 по-горе). Следователно продължителността на подлежащия на разглеждане срок е малко под четири години за досъдебно производство и три съдебни инстанции. Обстоятелството, че този срок е по-дълъг от допустимото съгласно българското право, не прави автоматично продължителността на производството прекомерна. Неспазването на предписаните от вътрешното право срокове само по себе си не противоречи на изискването за „разумен срок“ по член 6 § 1 от Конвенцията (вж. решенията по делата *Прето и други срещу Италия (Pretto and Others v. Italy)*, 8 декември 1983 г., § 37, серия А № 71, *Визингер срещу Австрия (Wiesinger v. Austria)*, 30 октомври 1991 г., § 60, серия А № 213 и *Естрих срещу Латвия (Estrih v. Latvia)*, № 73819/01,

§ 138, 18 януари 2007 г.). Вярно е, че е имало едно прекъсване на досъдебното производство, за което няма обяснение, и че в хода на делото също е имало известни спънки (вж. параграфи 9 – 14 по-горе). Въпреки това обаче делото е приключено за по-малко от година (вж. параграфи 13 и 14 по-горе). След това Монтанският окръжен съд и Върховният касационен съд също са разгледали делото доста бързо (вж. параграфи 18 – 21 по-горе), като са успели да сведат общата продължителност на производството до по-малко от четири години. Според Съда този срок не може да се счита за неразумен (вж. съответно решението по делото *Гаврил Йосифов срещу България*, № 74012/01, § 64, 6 ноември 2008 г.).

74. Следователно това оплакване е явно необосновано и трябва да бъде отхвърлено съгласно член 35 §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

В. Средства за правна защита относно продължителността на производството

75. Жалбоподателката се оплаква на основание на член 13 от Конвенцията, че не разполагала с ефикасни средства за обжалване относно продължителността на наказателното производство срещу нея.

76. Според практиката на Съда член 13 изисква разпоредбата на вътрешноправна норма да урежда по същество основателно и защитимо оплакване по Конвенцията и да предоставя подходящо удовлетворение. Като взе предвид изводите си в параграф 73 по-горе, Съдът счита, че жалбоподателката няма обосновано и защитимо оплакване относно продължителността на наказателното производство срещу нея (вж. посоченото по-горе дело на *Гаврил Йосифов*, § 67).

77. Следователно това оплакване е явно необосновано и трябва да бъде отхвърлено съгласно член 35 §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

78. Член 41 от Конвенцията предвижда:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

А. Вреди

79. Жалбоподателката претендира обезщетение в размер на 10 000 евро за неимуществените вреди, претърпени вследствие от обстоятелството, че българската държава не е променила закона, уреждащ използването на СРС, след като Съдът е установил

недостатъци в закона в решението си по посоченото по-горе дело *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България*. Пзовава се на поредица скандали в общественото пространство, свързани с нарушения и злоупотреби при използването на СРС, които доказват според нея, че от законодателните промени от 2008 и 2009 г. не са последвали подобрения.

80. Правителството изтъква, че исковата претенция е прекомерна и счита, че установяване на нарушение би представлявало достатъчно справедливо обезщетение. В случай, че това становище не се възприеме, правителството приканва Съда да присъди сума, която съответства на присъдените по подобни дела обезщетения.

81. Съдът припомня заключението си, че законодателните промени, настъпили след решението му по посоченото по-горе дело *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България*, са извън обхвата на делото (вж. параграф 43 по-горе). Счита, че установяването на нарушение само по себе си представлява достатъчно справедливо обезщетение за всички претърпени от жалбоподателката вреди от нарушението на член 13 (вж. посочените по-горе решения по делата *Крюслен*, § 39 и *Хан*, § 49, както и решенията по делата *Тейлър-Сабори срещу Обединеното кралство (Taylor-Sabori v. the United Kingdom)*, № 47114/99, § 28, 22 октомври 2002 г.; *Чокли срещу Обединеното кралство (Chalkley v. the United Kingdom)*, № 63831/00, § 32, 12 юни 2003 г. и *Ууд срещу Обединеното кралство (Wood v. the United Kingdom)*, № 23414/02, § 37, 16 ноември 2004 г.).

Б. Разноски

82. Жалбоподателката иска да ѝ бъдат възстановени направените разходи в размер на 1 866,80 евро за адвокатски възнаграждения за производството пред Съда. Претендира и 111,25 евро за други разходи като пощенски такси, канцеларски материали, копирни услуги и превод на документи. Моли всички присъдени суми да са платими директно на процесуалните ѝ представители. Представя договор за процесуално представителство, отчет за отработените часове, разписки, фактури и договор за преводачески услуги.

83. Правителството изтъква, че исковата претенция е прекомерна. Предлага се при преценката си за размера на присъдената сума Съдът да вземе предвид наредбата за размерите на адвокатските възнаграждения за явяването им пред националните съдилища и последиците от глобалната икономическа криза.

84. Съгласно практиката на Съда разходите и съдебните разноски се възстановяват съгласно член 41, само ако е доказано, че са действително и по необходимост направени и са в разумен размер. Освен това съдебните разноски се възстановяват единствено доколкото се отнасят

до установеното нарушение (вж. като скорошен пример решението по делото *Шилих срещу Словения* (*Šilih v. Slovenia*) [ГК], № 71463/01, § 226, 9 април 2009 г.). Когато разглежда тези въпроси, Съдът не е длъжен да се съобразява с тарифите за възнагражденията или стандартите в съответната държава (вж. като неотдавнашен пример решението по делото *Йонерйълдъз срещу Турция* (*Öneryıldız v. Turkey*) [ГК], № 48939/99, § 175, ЕСПЧ 2004-ХІІ). Като взе предвид материалите, с които разполага, и гореизложените критерии, и като отбелязва, че част от жалбата бе обявена за недопустима, Съдът счита за справедливо да присъди на жалбоподателката сумата от 1 100 евро плюс евентуално дължимите от нея налози, платими на процесуалните ѝ представители – г-н М. Екимджиев и г-ца К. Бончева.

В. Лихва за забава

85. Съдът счита за целесъобразно лихвата за забава да се изчислява на основата на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка с добавени три процентни пункта.

ПОРАДИ ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ:

1. *Приобщава* единодушно възражението на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства към съществото на жалбата;
2. *Обявява* единодушно за допустими оплакванията относно операцията по наблюдение на жалбоподателката със СРС и твърдяната липса на средства за правна защита в това отношение, а останалата част от жалбата – за недопустима;
3. *Приема* единодушно, че не е извършено нарушение на член 8 от Конвенцията;
4. *Отхвърля* с пет на два гласа възражението на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства и *приема* с пет на два гласа, че е налице нарушение на член 13 от Конвенцията;
5. *Приема* единодушно, че установяването на нарушение само по себе си представлява достатъчно справедливо обезщетение за всички понесени от жалбоподателката неимуществени вреди;
6. *Постановява* единодушно:

(а) ответната държава да заплати в тримесечен срок от влизането на решението в сила съгласно член 44 § 2 от Конвенцията € 1,100 (хиляда и сто евро) за разноси плюс евентуално дължимите от жалбоподателката налози, които да се платят директно на процесуалните представители на жалбоподателката – г-н М. Екимджиев и г-ца К. Бончева, в легова равностойност по курса към датата на плащането;

(б) след изтичане на горепосочения тримесечен срок до извършване на разплащането върху горните суми се дължи проста лихва в размер, равен на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка за периода на забава, плюс три процентни пункта;

7. *Отхвърля* единодушно останалата част от иска на жалбоподателката за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено в писмен вид на 8 март 2011 г. в съответствие с член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Лорънс Ърли
секретар

Никола Браца
председател

В съответствие с член 45 § 2 от Конвенцията и член 74 § 2 от Правилника на Съда към настоящото решение е приложено особеното мнение на съдии Гарлицки и Мийович.

Н.Б.
Т.Л.Ъ.

ЧАСТИЧНО ОСОБЕНО МНЕНИЕ НА СЪДИИ ГАРЛИЦКИ И МИЙОВИЧ

1. Споделяме напълно заключението, че не е налице нарушение на член 8 от Конвенцията. Не сме готови обаче да приемем, че е налице нарушение на член 13 от Конвенцията.

Не е необходимо да се напомня, че по естеството си член 13 е много специфичен, най-вече допълнителен. Вярно е, че съдебната ни практика приема, че нарушение на друг член от Конвенцията не представлява предпоставка за прилагането на член 13. Въпреки това винаги трябва да има някаква връзка между „основния член“ и оплакването за твърдено нарушение на член 13.

2. За разлика от „класическите“ прецеденти на тайно следене със СРС, това дело не разглежда хипотетична възможност, че жалбоподателката може да е била или да бъде подложена на такава мярка. В делото *Клас и други срещу Германия (Klass and Others v. Germany)*, 6 септември 1978 г., серия А № 28), както и в делото *Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България* (№ 62540/00, 28 юни 2007 г.) и в няколко други дела, твърдяното тайно наблюдение не завършва с наказателно дело срещу жалбоподателите. Не е ясно дали спрямо тях са били прилагани мерки за наблюдение със СРС, а когато това е така, жалбоподателите не са били информирани или за причините и срока на операцията, или за използването и съхраняването на събраните материали. Затова съществуването на процесуални гаранции е от особена важност.

В настоящия случай обаче тайното подслушвателно устройство е монтирано в рамките на разследване по наказателно дело, а материалите са представени като веществени доказателства на първоинстанционния съд. Решаващият съд (както и въззивният съд) са разгледали и проверили тези материали и, като са отхвърлили възраженията на жалбоподателката относно законосъобразността на операцията, са потвърдили годността и допустимостта им. Както се отбелязва в параграф 49 от решението: „[Г]ледалите наказателното дело срещу жалбоподателката съдилища са извършили служебна проверка дали използването на СРС е било осъществено законосъобразно“. Още повече – за разлика от делото на *Асоциация за европейска интеграция*, че „придобитите в резултат от техническата операция с прилагане на СРС срещу жалбоподателката материали са били използвани впоследствие като веществени доказателства по делото и затова са били съхранени като част от наказателното производство срещу нея“ (вж. параграф 50 от решението).

Няма основания да се предполага, че процедурите в наказателното производство не са предложили на жалбоподателката достатъчни гаранции в тази насока.

3. Мнозинството обаче прие становището, че тъй като гледалите делото наказателни състави на съдилищата са анализирали единствено законосъобразността на подслушването, доколкото тя би могла да повлияе на справедливостта на наказателното производство, наказателният процес не е могъл да осигури изискваното от член 13 средство за правна защита (вж. параграф 59 от решението). Не можем да споделим това мнение.

Вярно е, че ако наказателните състави на съдилищата бяха стигнали до извода, че тайното наблюдение със СРС е било незаконосъобразно, такъв извод нямаше да доведе до пряко удовлетворение за жалбоподателката. Фактът обаче е, че по това дело съдилищата не са приели такъв извод и тази ситуация остава следователно чисто хипотетична.

Можем да се съгласим също, че мерките за тайно наблюдение със СРС могат да имат странични ефекти по отношение на личния или семейния живот и че преценката на тези последствия не може да се извърши в рамките на едно наказателно дело. Следователно не може да се изключи, че на подложените на наблюдение със СРС лица следва да се предложи друго (допълнително) правно средство за защита. Но, както отбеляза Съдът в параграф 37, в този случай жалбоподателката се оплаква от „подслушването на разговорите ѝ във връзка с наказателното производство срещу нея“. Не се споменават странични ефекти от подслушването като „съпътстващо нарушение“ на член 8. Следователно всяка преценка на страничните ефекти остава извън обхвата на настоящото дело.

4. Приемаме, че оплакването на жалбоподателката е защитимо и тя има право на ефикасно средство за правна защита (вж. параграф 58 от решението). В обстоятелствата по нейното дело обаче това средство е било осигурено в общата рамка на наказателното производство и обжалването. Тези производства са предложили достатъчни гаранции за преценка на всички аспекти от оплакването на жалбоподателката. Ефикасното средство за правна защита по отношение на наблюдението със СРС просто е било компенсирано от собствените на наказателния процес процесуални гаранции.